

КАТЕХИТИЧНЕ СЛУЖІННЯ В УГКЦ СЬОГОДНІ ДОСВІД, ТРУДНОЩІ, ПЕРСПЕКТИВИ

29 липня 2004 р. Б.
Львів-Рудно

Єрм. Юстин Бойко, Студит

ПОКЛИКАННЯ І ЗАВДАННЯ СВЯЩЕНИКА В КАТЕХИЗАЦІЇ

Священниче служіння в теперішній час належить до тих головних питань, від яких залежить успішність місії усієї Церкви¹. Адже саме з їхнього служіння, як підкреслюють Отці Другого Ватиканського Собору, розпочинається обнова та розвиток Христової Церкви².

Тема, яку я досліджую, заторкує тільки один, але дуже важливий аспект служіння священника, себто катехитичний. Для того, щоб висвітлити її глибше, проаналізуємо найперше актуальну ситуацію катехитичного служіння священників, а опісля постараємося поглянути на поставлену проблему в світлі останніх документів Церкви та богословських праць, аби зрозуміти, що вона (Церква) очікує від священника в його катехитичному служінні; і в кінці, на підставі зроблених аналізів спробуємо дати певні пропозиції щодо покращення катехитичної місії священника у майбутньому.

1. Актуальна ситуація священника в катехизації

Коли ми хочемо зрозуміти сьогоденний стан священничого служіння в катехизації, то мусимо найперше поглянути на те, які саме священники трудяться на цьому полі³. Одразу виникає проблема вибору критерію систематизації. Більшість пособорових документів Церкви, як рівнож тематика різного роду конференцій, присвячених цій проблемі, основну увагу звертають на священничу формацію - основу катехитичного служіння священника. Розглядаючи поставлену проблему з цієї перспективи, зможемо розрізнити наступні категорії священників-катехитів:

1) ті, які пережили часи переслідування Церкви комуністичним режимом. Серед них є такі, що отримали повну або часткову формацію в семінаріях передвоєнної доби, і ті, що отримали її в умовах підпілля;

---

¹ Про це свідчить сама кількість Міжнародних Священничих Конгресів, які організувала Апостольська Столиця, останній з яких відбудеться 18-23 жовтня цього року на Мальті (Див.: *Vatican Information Service* від 23.07.2004 р., Anno XIV, № 136).

² РО 1.

³ Оцінюючи актуальний стан катехитичного служіння священників, під увагу братиму в більшості сьогоденні реалії в Україні.

2) ті, які перейшли в лоно УГКЦ, пройшовши формацію або в семінаріях Російської Православної Церкви, або, що становить мізерний відсоток від усього священства, – в семінаріях Церкви Римо-Католицької⁴;

3) ті, формація яких відбувалася в католицьких семінаріях уже після легалізації Церкви, в незалежній Україні. Тут потрібно зробити розрізнення між тими священниками, які отримали формацію невдовзі після виходу Церкви з підпілля, у щойно заснованих семінаріях, і тими, які приготувалися до священства трохи згодом, коли Церква почала визначати свій адміністративно-територіальний статус. У часи, коли, після виходу Церкви з підпілля, народ переживав велике піднесення віри, самі умови життя часто диктували той чи інший напрямок священничої формації. Часом така формація тривала дуже коротко, бувало, що всього декілька місяців. Таку практику виправдовували великою і нагальною потребою в священниках, які б несли Христову Благість спраглому її народові. Натомість кандидати до священства, які вступили до семінарій у пізнішому періоді, виявилися в щасливішій ситуації, бо мали можливість спокійно і ґрунтовно, як в інтелектуальному, так і в духовному відношенні, приготуватися до служіння в Христовому винограднику. Хтось отримував формацію у семінаріях в Україні, хтось – за кордоном, а деякі поєднали одну й другу.

Ось так, у дуже загальних рисах, виглядає стан священства нашої Церкви, коли подивитися на нього через призму священничої формації. Не вдаючись до конкретної оцінки катехитичної діяльності кожної з вищенаведених груп священників, можемо з певністю ствердити одне – священники кожної групи в міру своїх сил та обставин намагалися ревно працювати над вихованням і піднесенням віри народу. Сьогодні вже починає жниво – збираємо те, що було тоді посіяне. Досвід, набутий відколи Церква почала свобідну діяльність, дозволяє, а радше спонукує нас переосмислити пройдений шлях, зауважити і його позитивні моменти, і труднощі, щоб накреслити певні орієнтири для праці в майбутньому. Спробуймо проаналізувати основні штрихи набутого катехитичного досвіду і побачити місце та роль священників у катехизації. Оскільки на цю тему поки що нема результатів якогось соціологічного опитування, я спиратимуся на власні спостереження і власний душпастирський досвід, досвід інших та дані, опубліковані Патріяршою Катехитичною Комісією⁵.

Отож, пригляньмося найперше до позитивних моментів катехитичної місії священників у пройдений період, бо в контексті багатьох дискусій вони досить часто залишаються немовби в тіні. Обмежуся до висвітлення трьох із них, які належать до підставових⁶.

1) Катехитичний досвід

У священничій місії досвід є великим багатством, особливо в царині катехитичного служіння. *Загальний Катехитичний Довідник*, виданий Конгрегацією у справах духовенства 15 серпня 1997 року, виразно підкреслює це велике значення досвіду в катехитичному служінні: «Досвід відіграє різну роль в катехизі і тому його необхідно постійно і відповідно оцінювати»⁷. Відколи Церква в Україні отримала можливість

⁴ БОЦЮРКІВ Б., *Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946-1989)* // Ковчег. Збірник статей з церковної історії, чис. 1, Львів 1993, с. 113-151.

⁵ *Катехитичне служіння в УГКЦ*, Львів 2002.

⁶ Див. там само, с. 9-10.

⁷ ЗКД 152.

свобідно виконувати свою спасительну місію, багато священників жертвенно працює на полі катехизації, долаючи перешкоди і труднощі, пов'язані часто з відсутністю спеціальної підготовки, допоміжних катехитичних засобів і т.ін. Швидка зміна суспільних настроїв та ситуації від романтизму до прагматизму і матеріалізму ставила перед священничим служінням нові виклики, і це змушувало священників поглиблювати свої знання, формацію, шукати нових методів катехизації. Тому сьогодні ми з певністю можемо сказати, що в катехизації напрацьований значний досвід священничого служіння, який може стати великою поміччю в катехитичній праці на майбутнє.

2) Удосконалення катехитичної формації в семінаріях

Зміна ситуації в суспільстві поставила виклики не тільки перед священниками, що вже трудилися на полі катехизації, але й перед семінаристами, які приготувалися до цього служіння. Відповідальні за священничу формацію, усвідомлюючи цей факт, намагалися збагатити програму семінарійних студій настільки, щоб по її закінченні новоерей міг розпочати своє служіння з добрим багажем знань, а також отримати певний досвід. У багатьох семінаріях було збільшено кількість годин катехитичної програми, а семінаристи отримали водночас можливість застосувати на практиці свої знання, катехизуючи в школах, вузах чи при парафіях.

3) Зріст катехитичної свідомості серед священників

Цей фактор може здаватися малопомітним, однак його присутність є беззаперечною реальністю, а його прояви заслуговують на те, щоби взяти їх до уваги. Якщо на початку 90-х років ідеальним священником вважали того, який умів гарно відслужити богослуження і виголосити таку проповідь, «щоби всі люди плакали», то згодом образ ідеального священника кардинально змінився. Люди почали потребувати від священників не так заохочення до віри, як її глибшого осмислення. Багато священників зрозуміло, що потрібно шукати нових форм катехизації та евангелізації суспільства. Проявом нової свідомості стало те, що певна частина священників розпочала додаткові студії в наукових богословських інституціях, а невдовзі при парафіях появилася більш ґрунтовна катехизація дітей та молоді, передподружжя катехиза.

Згадуючи позитивні моменти катехитичного служіння священників, не можна оминати увагою і ті моменти, які утруднюють, а часом перешкоджають цій важливій місії⁸. Їх, на превеликий жаль, неможливо не зауважити. Звернімо увагу лише на найважливіші.

1) Неясність понять *катехиза* та *катехизація*

Йдеться про розуміння самої суті катехизи та катехизації. Це проблема не тільки українського священства. На Міжнародній зустрічі відповідальних за катехизацію у Європі під гаслом *Священники і катехиза в Європі*, яка відбулася в Римі 5-8 травня 2003 року, підкреслювалося, що це загальна проблема католицького клиру в Європі⁹. Полягає вона в тому, що в поняття *катехиза* та *катехизація* вкладають різні змісти. Тому часто на запитання, чим є катехизація, можна почути наступні відповіді: формація віри, евангелізація, проповідування Божого слова, душпастирська та місіонерська активність, релігійне виховання, приведення людини до зрілості у вірі, катехитичний курс, уроки релігії і т.д. Внаслідок цього священник сповнює свою функцію в катехизації так, як він її

⁸ Див.: *Катехитичне служіння...*, с. 10-11.

⁹ Див. SCHMITT K.H., *Al servizio del "sacerdozio comune dei fedeli" (LG 10). Il ruolo del sacerdote nella catechesi* // Quaderni della Segreteria Generale CEI, Anno VII, n. 17, giugno 2003 (dalla QSG), с. 51-52.

для себе розуміє. Так, стає зрозумілим спосіб душпастирювання певної частини священиків, які своє катехитичного служіння, згідно з власним розумінням, зводять до відслуження Святої Літургії та виголошення проповіді. З неоднозначного розуміння катехизації бере свій початок ще й інша проблема – присутність і роль священика в катехизації як такої. Бо, не усвідомлюючи до кінця, чим є катехизація, священикові досить важко зрозуміти в ній своє післанництво і його виконувати.

2) Недостатність постійної формації

Ця проблема належить до найбільш серйозних¹⁰. Суть у тому, що постійна формація є фундаментом священичого життя та діяльності. Як рослина без води з часом в'яне та гине, так і священик, який не працює над поглибленням свого священичого покликання. Якщо в семінарії формацією охоплені всі силою факту, то в пізніший період уже священичого життя це завдання покладається на самого священика. І саме тут бере свій початок проблема постійної формації. Священик задовольняється тими знаннями і досвідом, які він здобув у семінарії, і не має змоги або й не виявляє бажання до подальшого розвитку. Замість того, щоб давати поштовх новим катехитичним ініціативам, він, на превеликий жаль, стає їх гальмівним чинником, а завдання катехизації не осягає бажаних плодів.

Недостатність постійної формації має ще одну негативну сторону, яка в нас поки що не дуже відчутна, хоча деякі її прояви вже помітні. Сьогодні майже весь процес катехизації (за винятком уроків християнської етики в школі), якому посвячує себе священик, відбувається при парафії, куди люди приходять самі. Тимчасом секуляризація і прагматизація українського суспільства набирають таких обертів, що невдовзі священик, аби мати людей на парафії, повинен буде вийти до них і, як це робив Ісус, запросити їх шукати найперше Бога в своєму житті. Постійна формація стане необхідністю.

3) Священиче безробіття

Для багатьох це може здаватися смішним, але цей фактор стає актуальним у нашому церковному сьогоденні. Дякувати Богу, ми маємо велике поле для жнив, на якому завжди будуть потрібні добрі женці. Пригадую слова одного митрополита Латинської Церкви, звернені до нововисвячених єреїв: *«Дорогі брати у священстві! Сьогодні суспільство ставить перед священством серйозні виклики, проблеми. Але для нас це шанс допомогти нашому Спасителеві, священиками якого ми є. Хочу вас запевнити, що нам не загрожує одне – це безробіття»*. Однак сьогодні навіть з уст архиєреїв досить часто можна почути дивні слова про те, що в тій чи іншій єпархії вже немає більше місць для душпастиря. У більшості випадків мотивація носить економічний характер: громада не в силі утримати більше, як одного священика. Що ж стається в такому випадку? А те, що один священик обслуговує кілька громад і зазвичай робить це поверхово¹¹. Як наслідок – катехизація в ліпшому випадку стає поверховою, а в гіршому її взагалі немає.

4) Недостатня співпраця єпископів зі священиками та священиків між собою

В одній відомій релігійній пісні співаємо: *«В єдності сила народу, Боже нам єдність подай»*. Коли ж говоримо про єдність, чітко усвідомлюємо, що вона є плодом спільних зусиль, себто співпраці. В кожному катехитичному служінні, а особливо коли

¹⁰ Див.: BOZANIC J., *La formazione del prete nella catechesi* // QSG, с. 75-77.

¹¹ Див.: *Календар Світла на Божий рік 2004*, Львів-Торонто, с. 149-171.

Його сповнюють священники, співпраця не просто бажана – вона вкрай необхідна. Завдяки їй катехитичне служіння в парохії чи єпархії набирає нових вимірів, зростає сила його впливу. Бо де, як не в атмосфері співпраці, може відбуватися обмін досвідом і взаємодопомога, вирішуватися багато катехитичних проблем. Саме тому недостатня співпраця є великою перешкодою і трудністю для катехитичного служіння, від чого страждає як саме служіння, так і особа священника. В першу чергу йдеться про відносини між єпископом та священником. *Катехитичний Правильник УГКЦ*, говорячи про відповідальних за катехизу зі сторони єпархії, згадує передовсім єпископа: «*Єпископ, наслідуючи приклади апостолів, має бути у своїй Церкві першим проповідником, учителем слова і віри, викликати і підтримувати правдивий запал до катехизи*»¹². Цю місію він сповнює у співпраці зі священниками як своїми співпрацівниками. Однак неофіційна статистика свідчить про те, що більшість зустрічей між священником і єпископом або носить суто адміністративний характер, або цих зустрічей взагалі нема. А це в прямий спосіб відбивається на катехизації, бо втрачає силу роль єпископа як першого відповідального в ній, а місце та роль священника залишаються чітко не окресленими. Не є достатньою і співпраця у цій ділянці між самими священниками. Переважно священники зустрічаються при таких нагодах, як реколекції, деканальні чи іншого рівня адміністративні збори, храмові празники. Однак з власного досвіду можу сказати, що рідко на таких зібраннях порушуються питання катехитичного характеру¹³.

Підсумовуючи аналіз актуальної стану катехитичного служіння священника, можемо з певністю ствердити, що на цьому полі відбулися великі позитивні зміни, і сьогодні ми маємо добрий фундамент. На ньому повинна поставати будівля. Пройдений шлях показав нам також допущені в цьому напрямку промахи. Ми навели їх тут не для того, щоб когось осудити, а щоб, взявши їх до уваги та обдумавши, могли справніше сповнювати ту місію, яку нам поручив Ісус Христос.

Оскільки ціллю конференції є не тільки проаналізувати та оцінити набутий досвід, але й знайти шляхи якомога кращої реалізації катехитичного служіння, пригляньмося ближче, в чому полягає суть священничого покликання в катехизації та які завдання священника з нього випливають.

2. Покликання та завдання священника в катехизації

Декрет Другого Ватиканського Собору про служіння і життя пресвітерів *Presbyterorum ordinis*, а за ним усі пособорові документи Церкви, окреслюючи суть покликання і завдання священників у катехизації, називають їх «вихователями віри», які покликані дбати «*чи то особисто, чи за допомогою інших, щоб у Святому Дусі настановити кожного віруючого до виконання свого покликання відповідно до Євангелії, до щирої і діяльної любові й до свободи, якою Христос нас визволив*»¹⁴. Розвиваючи цю думку, Іван Павло II у своєму апостольському поученні про катехизу в наш час *Catechesi tradendae* стверджує, що оте бути «вихователем віри» в катехитичному служінні

---

¹² КП 88.

¹³ Для того, щоб мої слова не були суб'єктивними пропоную взяти до рук *Львівські Архiepархіяльні Вісті* хоча б за останні місяці і прочитати протоколи різного роду засідань та прослідкувати їх.

¹⁴ РО 6.

священика означає «старання передавати своїм навчанням і своєю поведінкою науку і життя Ісуса»¹⁵. Отже, як підкреслює *Загальний Катехитичний Довідник*, священиче служіння в катехизації впливає вже з самої Тайни священства, через яку священик уподібнюється до Христа-Священика¹⁶.

Ця Тайна є за своєю суттю Божим даром, завжди живим і вічним, який, однак, вимагає свого сповнення через співдію самого священика. Катехитичний вимір священичого покликання, як один із найважливіших у його загальній пастирській місії, належить до основних, де реалізується цей великий Божий дар. Іншими словами, катехизація належить до основних завдань, які Христос через Тайну священства доручив священикам своїм апостольським наказом: «*Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: християни їх в Ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх зберігати все те, що Я вам заповідав*» (Мт 28:19-20). Сповнюючи катехитичну місію, священик є тим, якого покликав Христос через Церкву для служіння всім людям. Спробуймо глибше проаналізувати ці слова.

а) покликаний Христом

Сьогоднішні реалії священичого служіння в нашій Церкві з необхідністю вимагають звернути увагу на цей важливий момент, а саме на те, що кожен священик покликаний до катехитичної місії не ким-небудь, а самим Христом. А з цього випливає, що катехитичне навчання священика повинно ґрунтуватися на навчанні Христа, який є початком, змістом та ціллю всієї катехизи. Святійший Отець Іван Павло II в апостольському поученні *Catechesi tradendae*, звертаючись до всіх, хто трудиться в катехитичному служінні, підкреслює це в особливий спосіб: «*Він – катехит – не має зосереджувати на собі, на своїй думці і особистих здібностях увагу і згоду серця і розуму того, кого катехизує, і, понад усе, не повинен намагатися прищеплювати свої власні думки й особистого вибору, наче вони висловлюють життєві науки і повчання Христа*»¹⁷. Саме тому священик як покликаний Христом мусить передовсім постійно зглиблювати навчання Ісуса, щоби могли пізніше передати його тим, до кого Учитель пошле його. Навіть народна мудрість каже, щоби щось дати, потрібно найперше щось посідати.

б) через Церкву

Церква є спільнотою вірних, що її заснував сам Спаситель. Тому Він, кличучи тих, яких сам бажає і вибирає, робить це не інакше, як з Церкви і через Церкву, себто зі спільноти вірних і для спільноти вірних. Та спільнота, що її заснував і якою провадить Христос, не є складена в спосіб хаотичний, а має єрархічний устрій. Дуже гарно показує нам це Апостол Павло, який уподібнює Церкву до тіла, в якому все діє гармонійно тільки завдяки тому, що кожний член виконує функцію, вкладену в його істоту (пор. I Кор 12:12-31). Таким чином, священики, які сповнюють катехитичне служіння в церковній спільноті, є в прямий спосіб співпрацівниками єпископів, яких Святійший Отець називає «*першими катехитами*». Стає зрозумілим, чому більшість пособорових катехитичних документів так сильно наголошує на тому, що успіх катехитичного служіння священика великою мірою залежить від його співпраці з єпископом. Але очевидним фактом є те, що ця співпраця повинна бути обопільною. Зі сторони єпископа необхідною річчю є насамперед

---

¹⁵ СТ 6.

¹⁶ ЗКД 224.

¹⁷ СТ 6.

знати свого співпрацівника в ділі катехизації, цікавитися його успіхами та проблемами в цій важливій справі та подавати свої пропозиції чи конкретну поміч. Священик же, який відчуває таку підтримку зі сторони свого єпископа, повинен виявляти довіру і послух і таким чином ще успішніше сповнювати своє катехитичне служіння.

Сам факт, що священик у ділі катехизації є співпрацівником єпископа, не означає, що він співпрацює тільки з єпископом, бо, як підкреслює вже цитований Декрет Другого Ватиканського Собору про служіння і життя пресвітерів *Presbyterorum ordinis*, побудова Тіла Христового доручена всім, у тому числі мирянам, достоїнство і місію яких священик повинен визнати та розвивати¹⁸. Тому, катехитичне служіння священика набирає своєї живучості саме тоді, коли він як «*катехит катехитів*» у спільноті, яка йому поручена, вміє розбудити «*почуття спільної відповідальності за катехизу як завдання, що стосується всіх*»¹⁹. А з цього випливає, що як для єпископів у єпархії першими співпрацівниками в ділі катехизації є священики, так для священиків першими співпрацівниками в катехитичному служінні є катехити. Священик насамперед покликаний розбуджувати в катехитах ревне та сумлінне ставлення до служіння, турбуватися їхнім формуванням. З усього сказаного ясно видно, що священик, свідомий свого покликання через Церкву, повинен налагодити добру співпрацю з усіма іншими, котрі у свій спосіб відповідають за катехизацію.

в) для всіх людей

Катехитичне служіння священика в силу свого характеру спрямоване до всіх людей, а не тільки до тих, які постійно або час від часу приходять до храму. Основним мотивом катехитичного служіння є сам Христос, який прийшов у цей світ, щоб через свою смерть на хресті і воскресіння відкрити дорогу до спасіння всім людям всіх часів. В цьому проявляється безмежна Божя любов. Дуже гарно передають це слова Митрополита Андрея, який у своєму пастирському листі *Про достоїнство і обов'язки священиків* з 1901 р. пише: «*Передовсім Христос любив людей, і кожна людська душа, без огляду на час і на місце де мала жити, була Йому однаково дорога*»²⁰.

Саме тому життя та діяльність кожного священика як вірного послідовника Ісуса Христа повинно бути назнаменоване цією палкою Христовою любов'ю до кожної людини, яка стає основним поштовхом до сумлінного служіння, в тому числі катехитичного. Без цієї любови та піклування про людські душі катехиза стає перед небезпекою перетворитися в сухий академічний виклад або просте і безплідне урядування. І для того, щоби ця душпастирська любов у священикові не охолола, Христос – за словами Митрополита Андрея – «*буде священикам показувати людську біду і нужду. Люди самі будуть у сповіді відкривати перед ними нужду і біду свого морального життя, будуть перед ними жалітися на свої впадки (...) будуть прибігати до них за поміччю, будуть просити про пораду. Священики самі з уряду й обов'язку, мусітимуть хоч раз у рік заглянути до кожної навіть найубожчої хати і нераз матимуть нагоду пізнати, яка є біда людська. Така школа, таке життя не може не виробити в цілому священичому стані загального почуття милосердя. (...) Найтвердішій людині, на вид великої біди, змякне*

¹⁸ РО 9.

¹⁹ ЗКД 225.

²⁰ Митрополит АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ, *Про достоїнство й обов'язки священиків* // Твори Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького. Пастирські листи (2. VIII. 1899 р. – 7. IX. 1901 р.), т. I, с. 175.

серце і попливуть сльози»²¹. Отож приходимо до висновку, що катехитична місія священника звернена до всіх людей і оновлюється найперше великою душпастирською любов'ю на взір любови Христової; вона ж є основним стимулом усього священничого служіння. Без неї воно подібне до гарного автомобіля, який не може зрушити з місця тільки через те, що в ньому немає палива.

3. Постійна формація як основа катехитичного служіння священника

Останнім часом як у церковному середовищі, так і у світському щораз сильнішими стають голоси про потребу постійної формації²². Це стало основною темою багатьох конференцій, симпозіумів. Рівнож це питання заторкувалося на першій сесії Патріаршого Собору, яка відбулася в жовтні 1996 року²³. На цій проблемі зосередили також свою увагу учасники одного з Папських Синодів, який відбувся в Римі в 1992 р. Основним підсумком засідань Синоду стала Апостольська адгортація Івана Павла II *Pastores dabo vobis*. У ній Святіший Отець виразно наголошує на потребі постійної формації священників, до якої – за його словами – «покликані всі священники на підставі «дару Божого», який отримали в Тайні Священства»²⁴. Шукаючи мотивів постійної формації у Святому Письмі, Папа покликається на слова Апостола Павла, якими той звертається до свого учня Тимотея: «Не занедбуй благодатного дару в собі, що був даний тобі за пророцтвом із покладенням рук пресвітерів. Про це ніклуйся, у цім пробувай, щоб успіх твій був явний для всіх! Уважай на самого себе та на науку, тримайся цього. Бо чинячи так, ти спасеш і самого себе, і тих, хто тебе слухає! (1 Тм 4:14-16)». Ці слова Апостола народів виразно показують суть постійної формації священника, яка виражається у співпраці священника з Божою благодаттю, даною йому через Тайну священства.

Апостольська адгортація звертає увагу на тісний зв'язок, який повинен існувати між формацією у семінарії і пізнішою формацією. Застерігає, однак, перед небезпекою ототожнення двох формацій. Постійна формація не може бути повторенням чи пригадуванням семінарійної, бо в такому випадку це провадило б до негативних наслідків як у душпастирській праці священника, так і в його відносинах зі своїми братами у священстві, особливо з тими, які є іншого віку і отримали інше семінарійне виховання. Добра семінарійна формація є поштовхом і приготуванням до постійної формації. Постійна формація є продовженням попередньої, але вона повинна бути наповнена новим змістом та здійснюватися за допомогою нових методів²⁵.

За словами Вселенського Архидіакона, постійна формація священника має різні виміри, серед яких основними є: людський, інтелектуальний, духовно-літургичний. Спробуємо зглибити їхнє значення в світлі катехитичного служіння священника.

²¹ Там само, с. 81.

²² Див. BOZANIC J., *La formazione...*, с. 77-79. Цій тематиці присвячений цілий номер журналу *Via Verità e Vita: Quale formazione del presbitero all'annuncio e alla catechesi?*, n. 189, settembre-ottobre, Roma 2002.

²³ Див.: МУДРИЙ С., *Покликання та формування священників Христової Церкви* // Документи Першої Сесії Патріаршого Собору УГКЦ, Львів 1998, с. 240-261; АНДРІЙШИН Й., *Духовне формування священників* // Документи Першої Сесії..., с. 262-268.

²⁴ PDV 70.

²⁵ PDV 71.

а) формація людська

Формація людська є фундаментом кожного священничого служіння²⁶. Добрий плід катехизації священник може осягнути тільки тоді, коли він є сформований як людина. Що означає для священника людська формація в його катехитичному служінні? Перш за все він повинен бути тим, що сам посідає основні прикмети людяності, а саме: любов до правди, щире сумління, пошана до кожної особи, почуття справедливості, вірність даному слову, вміння співчувати, вміння робити логічні висновки та відповідна поведінка. Саме завдяки цим прикметам священник зможе зрозуміти того, кого катехизує, нав'язати розмову, а пізніше набрати в його очах довіри. А довірою будується прямий місток між словами священника, якими він передає науку Спасителя, та життям того, до кого звернена катехиза. По-друге, людська формація священника в катехизації провадить його до зрілості у вірі та ідентичності доброго християнина. Якщо священник покликаний бути виховником віри інших, то він найперше сам має бути дозрілим у вірі. Тобто, його віра повинна бути осмисленою, щоб могли відповісти на такі питання як: Чому я вірю? Що мені дає віра? і т. д. Коли до того додати свідчення віри, яке священник дає своїм життям, то для катехизованих він стає не тільки вчителем віри, але й взірцем до наслідування, вірогідним свідком віри. По-третє, людська формація допомагає священникові бути *«людиною свого часу»*, тобто розуміти ситуацію та життя того, кого катехизує, бути відкритим на його потреби та проблеми, розуміти культурний, соціальний та політичний контексти, в яких знаходиться адресат катехизи²⁷. Коли зміст катехизи не пов'язаний з ситуацією людини, процес катехизації стає подібним до вітру, який прошелестів не залишивши по собі й сліду. Приклад Христа завжди повинен бути перед очима кожного священника-катехита. Як Ісус давав відповіді на конкретні проблеми людства в цілому та поодинокій людини, відкриваючи інший їх вимір, так і катехиза кожного священника повинна провадити людину до Бога, виходячи з її конкретних життєвих та духовних обставин.

б) формація інтелектуально-педагогічна

Священник, будучи в ділі катехизації вихователем віри, залишається водночас і вчителем віри. З цього випливає необхідність інтелектуальної формації священника²⁸. В якому напрямку вона повинна йти? Перш за все це біблійно-богословські студії, які дають можливість поглибити знання Святого Письма, що лежить в основі кожної катехизи, а також навчання Вчительського Уряду Церкви. Добре знання цих наукових дисциплін дає священникові можливість бути в руслі катехитичної наукової думки, пізнавати і застосовувати нові методи катехизації, наповнювати катехизу глибшим змістом та робити її більш плідною. В інтелектуально-богословській формації потрібно звернути увагу на певні проблеми, які виникають з неправильного трактування відношення між навчанням Вчительського Уряду Церкви та богословськими дискусіями. На це звертає увагу вже цитована Апостольська адгортація, в якій Папа вказує на певні проблеми та напруження, які існують між офіційним навчанням Церкви та інтерпретацією богословів, яка не

---

²⁶ PDV 43-44.

²⁷ Див. BOZANIC J., *La formazione...*, с. 71-73.

²⁸ ЗКД 240.

завжди віддзеркалює всю правду. Маючи різні функції, Вчительський Уряд Церкви та богослов'я все ж таки мають одну ціль: провадити Божий народ у світлі Божої правди²⁹.

Оскільки Боже Слово живе завжди завдяки інкультурації в різних середовищах, інтелектуальна формація священика передбачає його до обізнаність ц суспільних та гуманітарних науках, літературі, мистецтві і т.д. Саме ці науки – як стверджує *Загальний Катехитичний Довідник* – «забезпечують пізнання суспільно-культурного контексту, в якому людина живе і який на неї впливає»³⁰. На це звернули свою увагу рівнож Отці Другого Ватиканського Собору. Душпастирська Конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et spes* підкреслює, що «в душпастирстві слід визнавати і в достатній мірі застосовувати не тільки богословські принципи, але також досягнення світських наук, особливо психології, так щоб і вірних провадити до ретельнішого і зрілішого життя віри»³¹.

Час, у якому живемо, вимагає від священика відповідного педагогічного приготування³². Сьогодні в деяких семінаріях вже впроваджено педагогіку, що дозволяє ознайомитися з її основними принципами, а навіть з можливістю застосовувати їх у катехитичній практиці. Метою педагогічної формації священика є навчити його основ процесу виховування та методів оживлювання процесу катехизації, комунікабельности, вміння програмно провадити катехизу. Вона дозволяє священикові не тільки передати зміст, але й подати його якнайдоступніше. Таким чином процес катехизації стає більш успішним.

в) формація духовно-літургічна

Духовно-літургічна формація священика є немовби фундаментом, на якому знаходяться всі інші її виміри. Її ціллю є турбота про те, щоб слова, якими священик наповнює катехизу, були найперше глибоко закорінені в його особистому житті. Саме тоді священик стає для катехизованих правдивим свідком віри.

Суттю духовної формації священика є уподібнення до Христа-Священика, яке здійснюється в особистій спільності життя з Ним. Коли ж йдеться про конкретні засоби цієї формації, то про них найліпше говорить Митрополит Андрей: «Кожного дня будуть вони (священики) читати Євангеліє, і більше від усіх людей щоденним розважанням застановлятися над тайнами любови і самопосвяти Христової. І в кожному слові Євангелія будуть знаходити те світло і те тепло, що з тої святої книги бють ясніше і тепліше від променів найгарячішого сонця. В цьому світлі, в цьому теплі будуть жити, тією атмосферою любови будуть віддихати»³³.

Божественна Літургія займає особливе місце в духовній формації священика в аспекті його катехитичного служіння. *Катехитичний Правильник*, підкреслюючи цей важливий момент, каже, що «Літургія була основним джерелом катехизи протягом століть», особливо на Сході. Саме сакраментальна та літургійна катехиза є привілейованим завданням священика, яке впливає з самої Тайни священства. Літургія є

²⁹ PDV 55. Про те, наскільки миряни та священики обізнані з документами Другого Ватиканського Собору див.: ГАЛАДЗА П., *Сприйняття Другого Ватиканського Собору греко-католиками в Україні* // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії, чис. 3, Львів 2001, с. 377-399.

³⁰ ЗКД 242.

³¹ GS 62.

³² ЗКД 244-245. Див. також: BOZANIC J., *La formazione...*, с. 74-75.

³³ Митрополит АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ, *Про достоїнство...*, с. 182-183.

критерієм якості катехизи священника. Можна навіть осмілитися сказати, що для того, аби побачити якість та спосіб катехизації того чи іншого священника, потрібно звернути увагу на те, як він служить Літургію. Наголошуючи на важливості Літургійної жертви в духовному житті священника, Митрополит Андрей каже, що *«жертва Св. Літургії буде для них (священників) щоденною школою посвяти. Вистачить раз видіти на хресті розпятого Христа, раз подивитися на його муку, раз заглянути в почування його серця, щоб на ціле життя ними перейнятися»*³⁴.

Невід'ємним елементом духовно-літургійної формації священника є молитва Церковного Правила³⁵. Тут варто було б пригадати її важливість для священників, які пережили підпілля. Ця молитва була силою, яка провадила їх у ті часи і підтримувала їхню віру. Щоби продемонструвати важливість цього аспекту духовного життя священника для катехизації, не буду шукати якихось прикладів, а поділюся власним досвідом. Моя дорога до монастиря пролягла саме через Церковне Правило, яке я ще малим хлопцем молився разом з монахами. Мій духівник не мав жодних богословських студій, але мав великий життєвий та молитовний досвід, здобутий завдяки Церковному Правилу. Це було найцінніше в його житті, це мене найбільше вражало, а згодом розбудило бажання стати таким, як він.

4. Деякі пропозиції щодо катехитичного служіння священників в УГКЦ

Перед тим, як зробити кінцевий підсумок наших роздумів, треба зупинитись на деяких конкретних пропозиціях стосовно катехитичного служіння священників, щоб воно стало жвавішим та ефективнішим. Однак перед тим як перейти до самих пропозицій, хотів би, користуючись нагодою, висловити думку про те, що сучасна церковна та суспільна ситуація вимагає серйозного осмислення ролі, ідентичності та завдання священника взагалі. До цього нас мали б спонукати хоч би результати останніх офіційних опитувань, які засвідчили, що люди найбільше довіряють Церкві, а це означає її провідникам, до яких належать і священники. У вересні цього року вперше в історії нашої Церкви відбудеться Собор Монашества. Установча конференція, минулого року, показала, що питання монашого життя нагально потребують нового осмислення, якщо ми хочемо, щоб чернече життя розвивалося.

А що з питанням священничого служіння в сьогоднішній? Чи воно не потребує переосмислення? На мою думку, не менш важливою, а то й кінцевою справою є проведення відповідного Собору Священників, який би застановився над актуальним станом священства, глибше осмислив ціль та завдання священничого покликання у світлі пособорових документів Церкви та накреслив певні напрямні щодо священничого служіння як в актуальних умовах, як і на майбутнє. Праця такого Собору в безпосередній спосіб вплинула б на процес катехизації взагалі, в якому роль священників є однією з фундаментальних. Кожен бо з нас добре усвідомлює, що піднесення та виховання віри в народі насамперед залежить від віри служителів Церкви, яку виражає їхнє навчання та життєве свідчення. Однак, перш ніж розпочати розмову про такого роду Собор, потрібно найперше, щоб у єпархіях почали діяти чи взагалі виникли Комісії у справах священників,

³⁴ Там само, с. 182.

³⁵ ККЦ 2686.

які б найперше вивчали ситуацію на місцях, а пізніше допомагали священикам втілювати ті чи інші душпастирські програми.

Повертаючись до пропозицій щодо кращого священичого служіння в катехизації, хочу висловити переконання, що на перше місце потрібно поставити питання постійної формації священиків, як основи кожного священичого служіння. Очевидно, що це завдання головним чином лежить на самих священиках, які, поглиблюючи кожний із вимірів свого служіння, себто людський, інтелектуально-педагогічний та духовно-літургичний, у стислій співпраці з Божою ласкою, зможуть керувати процесом катехизації так, щоб у кожному часі, незалежно від місця та обставин, він завжди був живим і плідним. Священики повинні глибоко усвідомити велике значення постійної формації для самої Тайни священства, яка вимагає неухального дозрівання. Це усвідомлення має супроводжуватися іншим: *«постійна формація саме тому є постійною, що повинна супроводжувати священиків завжди, тобто в кожний період, незалежно від умов життя та функцій, які вони сповнюють у Церкві»*³⁶.

Наступна пропозиція впливає з першої. Оскільки за постійну формацію священика відповідає не лише він, але і єпископ, якому він є співбратом та співпрацівником, у ділянці катехизації в тому числі, потрібно звернути увагу те, щоби зустрічі єпископа зі священиками таки відбувалися. Першорядною справою є те, щоб єпископ, помимо багатьох великих і слухних справ, усе ж таки вмів знайти час для того, щоб якнайчастіше зустрітися зі священиками чи священиком для того, щоб обговорити справи пов'язані з катехизацією на парафії чи в іншому середовищі, яке повірене його душпастирській опіці. Особливою нагодою для таких зустрічей повинні стати душпастирські візитації, де питання пов'язані з катехизацією, повинні зайняти перше місце³⁷.

Заглядаючи в майбутнє катехитичного служіння священиків, потрібно звернути увагу і на якість різного роду зустрічей священиків чи то на рівні деканату, чи парафії. Щоби вони стали ефективнішими, а священики самі бажали б брати в них участь, добре було б, якби на них час від часу запрошували компетентну особу, яка могла б представити нові методи катехизації, ознайомити з новими здобутками, проблемами в ділянці катехизи та шляхами їх розв'язання. Звичайно, що реалізувати такі зустрічі на практиці не буде легко, але це зовсім не означає, що неможливо. Вони будуть корисними не тільки для діла катехизації, але в першу чергу для створення почуття спільноти поміж священиками в єпархії. І взагалі, останньо між священиками дуже часто чуються голоси про те, що вони потребують спільноти. Тому, добре б було звернути увагу на те, щоб почати творити якісь конгрегації священиків. Подекуди вони вже існують, тільки ця справа потребує достатньої підтримки єпископа. Ці спільноти в єпархії можуть стати великою рушійною силою. Згадаю тільки, що вже Патріарх Йосиф Сліпий думав про такого роду згромадження священиків назвавши його *Згромадженням Св. Духа*. Воно, щоправда не втілювалося тоді у життя, але ідея Патріарха є гідна уваги.

Служіння на парафії, а особливо катехитичне, стає ефективним тільки тоді, коли нею опікується більше священиків, а саме парох та його сотрудники. Саме тому пропоную, щоби планування душпастирської опіки вірних провадити в той спосіб, аби кожна парафія могла мати крім пароха, ще одного священика. Чи той священик одружений, чи celibс, -

---

³⁶ PDV 76.

³⁷ PG 46-47.

немає різниці, головне, щоб був добрим священиком. Ця справа стане корисною у різних вимірах. Найперше, дасть змогу священикам жити та працювати спільно і тим самим легше долати певні проблеми, які виникають чи в душпастирстві, чи в духовному житті. Проблема постійної формації священиків у такій ситуації також стає легше вирішуваною і сприятливою для реалізації, бо, душпастирюючи разом, священики матимуть більше часу на власний духовний та інтелектуальний розвиток. Цим розв'язується також проблема з душпастирським затрудненням молодих священиків.

Для багатьох ця пропозиція буде здаватися нереальною, і то переважно, як вже згадувалось на початку, через проблему фінансового утримання. У відповідь я не хотів би шукати якихось аргументів, а тільки знову зацитувати слова Слуги Божого Митрополита Андрія, які мають пряме відношення до порушеного питання. *«Коли священик, забувши про мету свого священства, перестав дбати про поширення Христового Царства на цьому світі, тоді перестав він бути і робітником, стає «невартим своєї зарплати», і вже не відноситься до нього обітниця, дана Христом. У всіх часах оправдується це право євангелія. Де лиш у Христовій Церкві знайдеться чоловік, що, забуваючи на своє добро, буде працювати для Христа і для людей, там уже самі християни будуть пам'ятати про нього. Не буде мати багатств, але не буде бідувати»³⁸.*

І остання пропозиція щодо поліпшення катехитичного служіння священиків - це співпраця з катехитами, яка в даний час через різні причини є недостаєною. В теперішній ситуації є дві крайності у відношенні між священиком і катехитом. Перша – це постійне обмежування катехитита зі сторони священика в його правах та обов'язках, друга – передавання катехитові цілого повновладдя у справі катехизації. Однак, потрібно пригадати, що і миряни, на підставі *«загального священства вірних»³⁹* є відповідальні за катехизацію. І це в першу чергу мусять зрозуміти і парохі, і отці декани. Коли б ми бажали зробити певне порівняння між служінням священиків і мирян у катехизації, то не знайдемо кращого за опис розмноження хлібів. Священиків можна тоді порівняти до Христових апостолів, що розносять поживу народів, а миряни є тими, які допомагають їм. Співпраця ж полягає у взаємному старанні, кожного у свій спосіб, для того, щоб катехизація ставала більш успішною.

Наприкінці хочеться подякувати Всевишньому за досвід, який отримали священики в катехитичному служінні, за просвітлення розуму, яке давало можливість зауважувати як позитивні моменти, так і недопрацювання в цьому служінні, а також просити благодаті й сили для сповнення всіх добрих намірів та починань на славу Богу та зростання віри нашого народу.

---

³⁸ Митрополит АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ, *Про достоїнство...*, с. 180.

³⁹ LG 10.